



BARANYAI LÁSZLÓ

# Aranyszőrű paripa

MAGYAR NOVELLA

*Utólag már nemigen tudom kideríteni: Kemenesalja varázslatos vidéke miatt rajongok-e Berzsenyiért, vagy Berzsenyi költészete miatt vagyok oda Kemenesaljáért.*

*Ő is odavolt érte. Egyházasbetyén született 1776-ban, gazdasági okok miatt (nagyobb birtok, nagyobb bevétel) huszonnyolc éves korában onnan kényszerült átköltözni a somogyi Niklára, ahol élete hátralevő éveit élte le.*

*Nem indokolatlanul vágott vissza szülőföldjére.*

*Az emberek többsége csak a Balaton-felvidéki vulkanikus hegyeket, a Badacsonyt, a Szent György-hegyet, a Csobáncot, a Halápot meg a Táti hegyet ismeri, kevés ismeretük van a valamivel északabbra lévő tanúhely-triászról: a Kis-Somlyóról, a Ság hegyről és közülük a legismertebbről, a Somlóról. No meg a vidék különleges, mediterrán hangulatot idéző látképéről, békéjéről és kiváló borairól.*

*Nemrég hozzájutottam egy – mind a három kemesalji magaslatot ábrázoló fametszethez. A három orom – kettő inkább csak hegyecske-halmocska; a Ság 279, a Kis-Somlyó 220 méter „magas” – különleges elhelyezkedése miatt kevés olyan nézőpont van a környéken, ahonnan mindhárom hegyről jól látható közös képet lehet készíteni.*

*Miután barátaimmal nemrég eltöltöttem három napot a Ság hegy tetején lévő pánzióban (a másodikon egy pincebejáráson és borkóstolón is részt vettünk), elhatároztam, hogy hazafelé jövet megkeresem azt a helyet, ahonnan a művész a képet készíthette. A metszet topológiájából nyilvánvaló volt, hogy ez a hely csakis a hegyektől keletre-északkeletre lehet. Hosszas bolyongás után – okkal tételezve fel, hogy ha történt is a falucska templomának kupoláján felújítás, a régi formát megőrizték –, a kép előterében látható kis falut is sikerült beazonosítani: Vid, a cél-helyet Bakonypölöske egyik nyugati bekötőútja közelében leltem meg. Nem keveset bolyongtam a Rába széles öntésterületének községekkel sűrűn belakott táján, hogy ráleljek, de az igazi érdem a kép grafikusáé, Bálint Benedeké (1860–1920), aki nyilván nem kocsival, hanem gyalogosan kutatta fel az ideális nézőpontot.*

*A rajzot aztán egy kiváló képzőművész, Hány Gyula metszette utóbb fába, s diszkrét akvarell színezetet is ő adott neki. Ez nagyjából a tizennyolcadik-tizenkilencedik század fordulóján történhetett; száz évvel Berzsenyi Niklára költözése után.*

Emmi tündér képe nyűgözi már napok óta.

Mióta előszedte a verset, hogy előkészítse a kéziratot Helmecczinek a kiadáshoz.

Ha csöppnyi ideje akad, eljátszik a gondolattal, mily idilli lenne, ha újra találkoznának. Hogyan fogadná, mit mondana, ugyanolyan kedves volna-e vele, mint volt mindig, mikor meglátogatta... egyáltalán: miként festhet most? Az az aláfördülő grübedlis állacska, játszódó pillantás, csodálkozóan ívelő szemöldök... Soha nem mondott nemet, s bármiként is közeledett hozzá, mindig mindent megköszönt némán mosolyogva; mintha ő tartozna hálával, hogy látogatásra érdemesítették, s nem neki, a látogatónak kellene köszönetet mondani széptevése elfogadásáért. Hogyan festhet most, hány éves lehet? Hány esztendő is szállt el...? Tíz?

Tíz csak? – mintha valamikor az elysiumi időkben történt volna... alig tíz év? De hisz' akkor még mindig szemrevaló hölgy lehet, innen a harmincon; ezer csókkal borítaná a kacsóját, ha találkozhatna vele.

Ha csöppnyi ideje akad... Ha akadna! Csakhogy nemigen akad. Mert eme méltatlan asszonyállat már reggel óta kárál neki itten.

Amint meglátta az üres gyertyatartót, azzal kezdte: – Tudja-e kegyelmed, éjszaka olvastában hány forint ára gyertyát pazarol el? S ha már, akkor miért nem olcsóbb fagygyertyát, hanem a viaszt használja? – Azt felelte neki: – Vakoskodjak a gyenge szememmel, azt akarja? Megfűljak a füsttől? Lessem a kanócot, mikor kell koppan-tani?

Tudja azt Zsuzska is jól, hogy a gyertyák ára mit sem számít a marcali zsidótól az ártányokért kapott pénzhez képest. Jó helyen van az a mentéje belső zsebében, abból lesz kiváltva Hetyén a Takács rokonságtól árendába kapott birtok. Akadékoskodnak, nehogy az övé legyen. Odanyúl, megtapogatja, igen, megvan. A felesége testvére, Ferenc a főkolompos; úgy bánik vele, mintha az ellensége volna. Nem kell vele törődni, hiába, hogy főszolgabíró, ki lesz fizetve és punctum! Csúf, alamuszin mosolygó, teleholdképű Tartüff – tehet egy szívességet. Azért nem keresi via juris az igazságot, mert tudja, hogy nincs igaza. S ha az a föld végleg a sajátja lesz, mehet, költözhet vissza szülőföldjére – ahogy a költeményben is szerepel –, a Ság bíbor szőlőfűrtjei alá.

De hogyan szólítsa a versben Emmi? A maga nevéen nem szerepelhet, még ráismernének. Szólítsa, mint enyelegve szokta volt? Báránykám, Barcsikám? Vagy amit Helmecci tanácsolt: legyen Glycere? Á, botorság! S amit Kazinczy javasolt: Lolli? Még ez a legjobb, igen, legyen Lolli. Nehéz ám egybehozni a verset ihlető személyeket, meg a neveket, melyek az olvasó tetszését kiváltják majd.

Csak Zsuzsannát ne hozta volna útjába a sors! Ez az átkozott néember mindig kitál valamit, egy fél órája sincs saját magára fordítandó.

Most éppen, hogy Farkassal foglalkozzon.

Odasüندörög a gyermek, könnyes a szeme. – Mi van fiam, monddjad, mi a baj?

Az csak hüppög.

– Na ki vele, férfiember nem picsog magában.

– A mama nem engedi, hogy átmenjek a lagziba.

Szemben a bognár fiának lakodalma zajlik, nagy a vígasság, már dél óta ünnepelnek. A szél hullámokban hozza fel s teríti el a nagybögő hangját. Egy lovat futtatnak kurjongatva, felnyerít néha. Nászajándék lehet; jó kiállítású fakó, amolyan igazi arany-szőrű paripa; ha nem is idegen neki a nyereg, nem szíveli.

Az előbb még milyen jó kedve volt, az ártányokat eladta, a pénz a zsebében, sőt, a lovakra is ajánlatot tett a marcali zsidó, most meg ahogy ránéz Farcsi sírástól maszatot képére, egyből árnyékba borul a világ. Nemcsak a gyerekecske szomorúságától, hanem attól is, ami ezután következik. Nincs kedve a veszekedéshez, a harchoz, a fenébe kívánja az ittlétet. Kemenesalján, akár Sömlyénben akár Hetyén, ott, igen, ott volna jó.

Mi az, hogy nem mehet át a lagziba? Miért ne mehetne?

– Már miért ne engedné, hogy átmenj?

– Hé, Zsuzska, mi van, miért nem mehet át Farcsi? Hadd menjen, ha akar...

Az asszonytól egyből kész a replika. Nem is replika; panasz, vádirat. Utolsó emberi szava jó tíz évvel ezelőtt a tiszteletes előtti „igen” volt, azóta csak vegzálni, szidni, pörölni tud. Most is: – Nem mutat kellő szorgalmat, panaszkodik rá a tanító. Akasztófavirág, erdők latra lesz belőle.

– Ha nem mutat, hát nem mutat, lovagolni tudjon, meg csikot, pócot szedni a réten. Biflázni ráér. – Látja, hogy nejeél újabb tarack van betöltve, megpróbálja lenyugtatni: – Jó van, foglalkozok majd vele.

Őt még az apja tanította írni meg számolni, többet is ért az, mintha iskolában nyüstölődött volna, mint ez a szegény kölyök. De hát hiába, az idő, a szárnyas idő elrepült, más már a világ, ajánlatos eljárni az iskolába. Azért majd ő is fog vele... majd.

*Labitur occulte fallitque volatilis aetas.*

Különben is – ezt már nem mondja, csak gondolja –, miért ő foglalkozzon, itt van Emerich. Nyavalyás, kákabélű sváb, de esze az van. Házitanítónak hozatta Ödenburgból.

– Persze, hogy átmehetsz, fiam.

Áll előtte a gyerek, szeme sarkában még könny ül, de ajka már mosolyra húzódik, köszöni.

– Ne nekem köszönjed, Anyádnak, rájött, hogyha menni akarsz, nincs, aki megakadályozzon... igaz-e, Zsuzska?

A turpisság nyilvánvaló, mindhárman tudják, hogy Zsuzsánna csak az ő utasítására engedi el Farcsit, de hát meg kell adni a módját. Hallgasson azért az anyjára. Az viszont ne tiltson folyton mindent. Vagy ha tiltani akar, előbb beszélje meg vele.

Az asszony vesztett, de nem mutatja. Egy darabig rezzenéstelen arccal áll az ajtóban, aztán befordul a konyhába, a gyerek pedig hirtelenül és váratlanul kezét csókol öneki, mire ő önkéntelen mozdulattal végigsimítja a fejét.

– Jól van, Farkasom. Hat esztendő nagyfiú vagy már, oda mész, ahova akarsz.

A hang a konyhából nem tudja megzavarni őket, szinte várta is: – Ha már odaereszti, pórnépek közé, legalább adjon rá ünneplőt!

– Ezen ne múljon... – Gyere fiam!

Bemennek a szobába... azám, ha tudná, melyik Farcsi fiókja a komódban. De a gyerek már mutatja, sőt húzza is ki, két kézzel belekapaszkodva. Segít neki. Az már szedi is elő a sujtásos kis mentét, zsinóros nadrágot hozzá... Várj csak gyerekem... minek az? Egyik kölykőn sem lesz ott ilyen. Csúfolnak, kinevetnek csak. – A fiú elbizonytalanodik.

– Igazam van, gyerekem?

– Igaza, Édesapám.

Sima fekete nadrág, ing, egyszerű kis mellényke, csizma hozzá... ekkora gyereket nem kell már öltöztetni, hamarabb kész van az, mint ő maga lenne.

– Csinoska vagy édesem, mehetsz.

A gyerek szalad, mint az ürge, ő meg azon töpreng, mit kezdjen magával. Falna valamit, de be nem megy az asszonyhoz, olyan az most, mint az ecet, szóba elegyedni vele, pláne megbékíteni, lehetetlenség. Az sem szerencsés, ha bevonul a hálóhelyre; meg kéne már írni az árendás birtok visszavételi levelét... két ajtón is átsüt Zsuzska sértettsége. Most Farkas miatt duzzog összeszorított ajakkal, de ha ez nem lenne, lenne más. Mindig van oka, hogy sértett legyen. Buta, izzadós liba.

De ő a hibás, miért vette el? Miért, miért... hát a hozományért, saját maga előtt kár lenne titkolnia. Az egymás melletti földek összecsatolásáért. Visszacsinálni már nem lehet, a kölykők miatt sem. Hej, pedig nem ilyen szúrós volt, mikor elvette! Nagy szerelem nem volt, az igaz, de azt gondolta, el lehet majd lenni vele csendesen, a birtokot művelni, s ha vágya támad, lesz kihez odahajolni. Ma meg? – a szagát is rühelli, csak akkor húzza magához, ha már végképp nem bír magával. Ő meg? Ő meg kibírná a koporsóig anélkül... Az még csak hagyján, ha mint most, távolról perlekedik, közel ne jöjjön... az az édeskés, hagymarothadásos ájer, mikor havonta egyszer így vérlevet ereszt! Nem mintha nem mosakodna... de az illata... Illata?!, szaga!, bűze! a szaga-bűze nehezen viselhető. Ki a fene gondolta fiatalon, vad bika korában, hogy testi illatok ily nyomósak lesznek egykoron? Odahúzta maga mellé nem egyszer, nem hogy ölelje, de tanítsa-pallérozza, csakhogy rögvést elundorodott, hagyta a fenébe.

Elmosolyodik: ha az esküvőn, mikor a tiszteletes megkérdi, akarod-e nőül a melletted álló nőszemélyt, ő hirtelen lehajol, felemeli Zsuzsi hosszú menyasszonyi ruházmányát, és alászagol, aztán pedig azt feleli: nem, inkább nem akarom... mennyivel szebb lenne most az élete.

Megvan! Hogy megszabaduljon e miazmás perszónától, felmegy a diófához, ott kedvére foglalkozhat a versével is, rendbe teheti végre. Már nagyon elege van belőle, nem mintha megutálta volna – de ha túléri, meglottyad, mint a körte, és akkor már nem lesz kedve befejezni. Át kell gondolni a javítási javallatokat, a helytállókat elfogadni, a helyteleneket elvetni.

Előveszi beírófüzetét, tollat, kalamárist kerít, s mintha meg sem hallaná Zsuzsanna kárálását, lemegy a pincébe, egy hosszú nyakú, kövér butellát teleereszt borral, Músák hívogatójával, egy talpas poharat is a zsebébe süllyeszt, aztán elindul felfelé.

Csakhogy a perszóna utána szól még: – Nem azt ígérte, hogy kiszámolja a cselelétség bérét?

A rosseb! Egy perc nyugta sem lehet, most meg a cselédség bére. Holnap fizetésnap... A disznókért kapott pénzt, amit a heteyi birtokra szán, nem adja!

– Várjanak hétfőig... kibírják addig. Az insurgents seregnak tartalék kell, jön a zsidó, viszi a lovakat, fizet. A lucerna is beüthet. Jó termés ígérkezik, be fog ütni.

Oh, a szárnyas idő...

A diófa alatt tölgyasztal, előtte, mögötte egy-egy pad.

Megáll, körülnéz. Szusszan egyet, azután óvatosan kiszedi malaclopója zsebéből a füzetkét, kinyitva lerakja a tölgyasztalra, s hogy így is maradjon, szép sorban a sarkaira rakja a zsebeiből előkerülő többi holmit: a kalamárist, a pennát, a borral telt butéliát meg a poharat. Leül, nézelődik. Az asztal fiókjában gyertya, gyújtó meg kova lapul, ezeket is előszedi, de még nem gyújt világot. Odalent szemben nagy a vigasság.

Leül, kitölti az első pohár bort; azon töpreng, kinek egészségére igya, Kazinczyra-e avagy a sajátjára... dehogysis! Emmiére, egykori édes enyelgőjére fogja! Bár csak láthatnám édes angyalorcád, Eggyem! Tiéd a vers, neked írtam, legyen virág-bimbó, melyet gyenge melledhez tűzők.

Hess bogarak, lepkék, a bort letakarja, egy-két pohár után könnyebben jönnek a szavak.

Ettől a pernahajder Helmeccitől ma sem jött levél. Mióta hitegeti, hogy küldi a korrektúrát, ha láthatná a belejavításokat, legalább tiltakozhatna ellenük. Javítások? – durva dúlások, belepizkolások. Kazinczy azzal ajánlotta ezt az alakot, hogy poétai munkát poétának kell korrigálni – csak hogy Helmecci nem poéta, hanem dilettáns, ki a poéták asztaláról lehulló cubákokat kapdossa. Nem azért vállalkozott a kiadásra, hogy neki segítsen, hanem hogy magát feltolja; nem az ő, hanem a saját nevét tegye halhatatlanná.

Mikor a verseket elküldte neki, azt írta hozzá: „Te engem örökös tiszteletre és hálára kötelezel, hogy válladra veszed gyűjteménykém kiadásának terhét, tégy vele, amit tehetsz”, ámde ez csak a kiadásra vonatkozott, s nem magukra a költeményekre.

A torlott nem azonos a tarlottal – ez a hígagyú képtelen felfogni ezt. Megírta neki, hogy hozzá ne nyúljon, de nem válaszolt a levélre... talán azt hiszi, hogyha hallgatásba rejtezik, ő majd belenyugszik, és benne hagyja a képtelen ötleteit. Hát nem. Torlott... honnan a fenéből vehette ezt az idéten, semmit sem jelentő szót? Tarlott – az igen; valami, ami le van tarolva. Tarlott, azaz letarolt, lombjukat veszített lombok. Tarlott bokrai... mármint ligetünk tarlott bokrai közt nem lengedez a Zephyr... igen, ez így van rendjén.

De Helmecci még csak hagyján... mit kezdjen a hon legsanyarúbb poéta-ítészével, Kazinczyval? Ki még a kákán is csomót talál, s ki minden védekezést saját személye elleni attacknak tekint? Hogyan adja vajh úgy tudtára, hogy ne sértődjön meg, hogy e versben nem a közelítő tél, hanem az ősz van megénekelve? Azért is adta a címet neki: Az ősz.

Olyanok ezek, mint a földet túró malacok, csak azt látják meg, ami lent a földön, az orruk előtt van, képtelenek felemelni a fejüket. Az a girhes Kőlcsey, az is lesütve

tartja az egyszem szemét, suttyomban pikolófiúk hátsó fertályát lesi vele. Kell nekem ezen személyek közelsége? – kell a fenének, inkább levelek útján társalkodok velük. Egyedül a Szemere Pali... az talán. De ő is csókkal vett búcsút... minek az? Férfiemberek között?

De akármi történik: akár feljár néha, akár nem, az ártatlanság korszakának vége. Amikor még Kis barátjának Sopronban meg Kővágóörsön mutogatta a verseit. S aki nek tetszettek is, mind, kivétel nélkül. De már előre látja, hogy ezen pesti urak gúzsba kötik majd; minden sorában, minden szavában találnak kivetnivalót.

Scheisse! – szarni rájuk! Írni, munkálkodni tovább, mintha nem is lennének? Lehet-e a szavakra nem figyelmezni, lehet-e Nikláról poézist csinálni? Nem fönt kéne élnie ahhoz Budán, nagybecsű, művelt tudorok társaságában?

Már hogyné lehetne! Ha Széphalomról lehet, innen miért ne? A falak ereje nem a kőben, hanem a védők lelkében vagyon! Ezt a várat, a saját várat pedig ő teszi nagygyá: Berzsenyi Dániel.

Ez a gombai ürmös iható borocska, de hol van a juh fark nektárjától, amit a Ság meg a Kissomlyón oldalában tölt Bacchus a poharakba!

Vadgerle burokkol fel néha, mintha cigány pendítené bőgője húrjait.

A liget, forrás a filagória szélén, ciprusok, néhány mostanra már elvadt virágbokor, némelyik rózsátón még kapaszkodik pár szírom, a csipkebogyó pirosása... lassan eluralkodik az ősz. Ihletői versének. A hullott levelek. Hervad már ligetünk, tarlott bokrai közt árva levél zörög. Nem árva, sárga.

Ha szűrten is, de minden zaj felhallatszik ide. Az egész faluból, s belátni mindent. Lent, a lakodalom népessége még mindig a lovat csodálja, nyerges raktak hajlott, izmos hátára, meg akarják ülni, de hányja-veti, nem hagyja, nem érzi jól magát a sokadalomban.

Mint geográfiai mappa, olyan innen fentről a falu, s a táj mögötte. Szántócsíkok, aztán erdő, erdők mindenfelé. Meglehető vidék, de a Ságnak meg a Kemenes-Aljának a közelébe sem jöhet; igaz, ahhoz a világnak egyetlen tája, maga az Olymp sem!

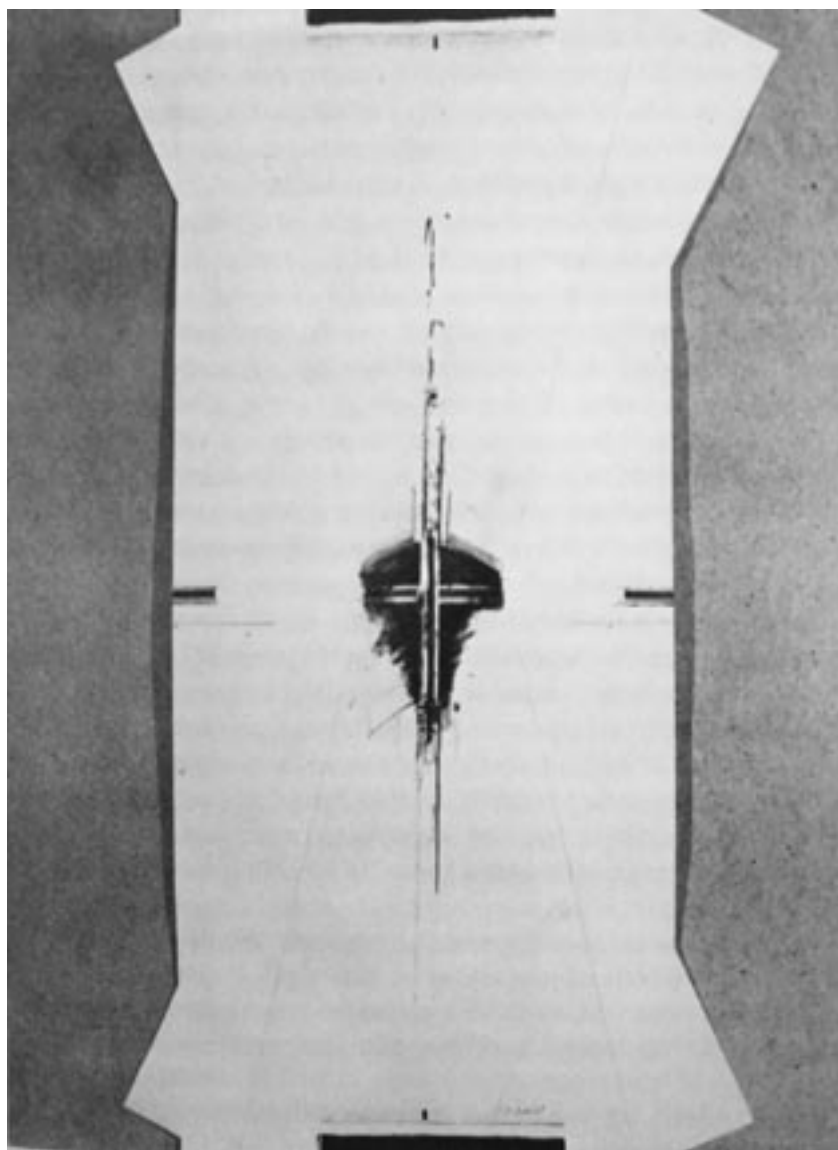
Ó, Bakony bércei, Ságnak kékellő teteje! Egészségtekre! – bárcsak hazaröpítenél, szárnyas idő!

Nem szeret, nem is tud kint a kertben dolgozni, a legszebb tájleírásokat is a szobájában éjszaka, gyertyafény mellett veti papírra; ez az ellentmondás csak most, hogy végigtekint a vidéken, jut az eszébe. Milyen furcsa. Átfogalmazni, szavakon szöszmötölni képes kint, új verset nemhogy megírni, még kigondolni sem.

Utolsó pillantást vet a sokaságra lent – mulatnak a népek? csak mulassanak –, aztán felüti a beírókönyvecskét. A primás violinjának sikkantása cincogásként ér fel ide a magasba; nem zavarja.

A versre most már! – miként alakuljon, milyen legyen végleges formája?

Músák, gyönyörű leánykák, ide! Itt a bor az invitálásotokra, ha jöttök és kértek, kaptok, ha nem megiszom egyedül. Lássunk neki, suhintatok meg angyalszárnyatokkal! Be kéne végre fejezni ez elégiát, mert megpimpósodik, pedig amúgy ígéretes.



Egye fene, legyen igaza Kazinczynak. Legyen A *közelítő tél*. Az *Ősz* pontosabb, de ez inkább elevenbe talál. Hanem a *bimbaja* meg az *illatoz*, és a *tünő*, utóbbi rövid ü-vel marad!

– Ez meg mit keres itt?

Az ösvényen, meg-megállva, a vőfény ballag felfelé. Liheg, pedig fiatal még. A dal-kör vezetője. Persze, ivott már.

Megáll, kifújja magát, nagy levegőt vesz. – Tekintetes úr, engedje meg, hogy az ifjú pár s a násznép invitációját tolmácsoljam: tegye emlékezetessé jelenlétével eme nevezetes eseményt!

– Jól van fiam, ül le, látom, elfáradtál. Igyál! – Kínálja a butellát, s mert a fiú hezitál, nem mer beleinni, megnyugtatja: – Húzd csak meg nyugodtan!

– Aztán csinos-e a menyasszony?

– Csak mint egy bogár – nevet a legény. – Darázs derék, kerek fenék... jöjjön le, nézze meg, könyörögve kérem – fordítja kérlelőre a szavát. Agyoncsapnak engemet, ha nem viszem magammal!

– Na, azt csak nem? Nem megyek, fontos dolgom van itt. Hanem – ezért bizonyosan nem fognak agyoncsapni – mondd meg odalent a Kronekker Samunak, hogy adjon át egy kis hordó kéthelyi furmintot; vidámítsa meg a tisztelt társaságot.

Ezt megúsza. Bár... mit úszott meg? Zsuzsa ezért is lármázni fog. Miért is nem megy át? Átballaghatna nyugodtan. Ott legalább ment lenne az állandó zaklatástól. Vagy, ha nem is a zaklatástól, mert ha rádörrent, befogja a száját, a szemrehányó tekintetétől.

– Mulassatok jól! – búcsúzik a hálálkodó legénytől, s fordul ismét irományához.

Egy szava sem lehet Zsuzsannának. Eddig nem gyűjtött gyertyát, pedig derekasan szürkül már. Az apja is eleget egzecérozta éjszakai pallérozódásai miatt, most meg ez a néember? Hogy jön ahhoz?! De mielőtt tüzet csiholna, pihen kicsinyt. Orvul álmos-ság tör reá, meglassul agya kerekének forgása. Az akadémikuskodás fölötti felindulásában többet kortyolt volna a kelleténél? Vagy azért igyekszik Hüpnosz elragadni, mert előző éjjel hajnalhasadtáig Ovidiust forgatta? *Labitur occulte...* Akármit is teszel, a szárnyas idő gyorsan elrepül. Úgy befészkelte magát a fülébe, mintha öröktől fogva ott lett volna. *Et nihil est annis velocius.*

Semmi baj, egy fertályórára lehunyja a szemét, utána újult erővel folytatja majd a munkát. Elengedi magát, fejét az asztalra, két karjára ejti – a méhek dongása, a gerlice bűgása rögvest jótékony álomba szenderíti.

A tölgyasztalt, amire lehajtotta fejét, rögtön az után csináltatta, hogy ide lekerült, Somogyba. A buta cselédek azt kérdezték, miért szurkozza be a fa földbe kerülő alját?

– Hogy miért? Ugyanazért, amiért ti perzselitek, hogy ne korhadjon szét a nedvességtől – csakhogy a szurkos eltart vagy húsz, huszonöt esztendeig, ez meg legfeljebb tízig. De inkább addig sem.

Más világ ez, Ásia, Vashoz képest. Már mióta tervezi, hogy megvizitálja Atyja Urát Hetyén, de most nem mehet, mert az legalább tíz napi elfoglaltság, s nagy kár nélkül egy napot sem lophat el a gazdaságtól. Az időjárás igen száraz és meleg, de

inkább hasznót, mint kárt okoz, mert jóllehet a sarjút és kukoricát megnyomja, a szőlőnek orvossága. Ez év tavaszán ismét két tag szőlőt vett; Zsuzsa egy harmadikat is meg akar szerezni, de arra már nincs szükség. Ezer akó bora így is megterem. S ennyi már egy közönséges falunak jövedelmét is kiadja. Ha Atyja Ura küld a borért, tiszta szívvel ad, s öröme szolgál, hogy ezen csekéllyel kedveskedhetik. Egy-két rekesz gombai aszubort is lepalackoztatott, azt különösen kedveli. Reméli, hogy ezzel elnyeri a jóindulatát, s feledteti ifjú szertelenségének némely vadhajtasát.

Atyjaurára való emlékezéséből bájos női hang zökkenti ki:

– Méltóságos úr, kérem!

Felnéz, az ifjú pár áll előtte. A fiút kölyökkora óta ismeri; a helybéli bognármester gyermeke, de a kis menyasszonyt most látja először.

S a bájos, cserfes tünemény folytatja: – Esedezünk, ne vesse meg egybekelésünk szent ünnepét, mely Méltóságodnak, lehet, csak ártatlan kis multság, de nekünk Hymen rózsakoszorúja... jelenlétével méltóztasson megtisztelni, éteri ceremóniává avatni esküvésünket!

Leperegének róla az udvarias szavak, ha a lányka nem kacsintana reá pajkosan barna – igen, barna! – szemével, s ha nem látná azt, amit a vőfély nemrég beharangozott: darázsderék, kerek fenék. S az arc, az ívelt szemöldök, a picci, rózsás ajak is Emmié; édesen esdeklő, cinkos tekintetében égi nyilak.

Szemrevaló menyecske, jó vásárt csinál vele a bognár fia. Látni rajta, tudja, mire való a lábaköze. Nem mint az ő nyomorult asszonya... az csak odatartja, anyyi.

Hirtelen belenyilall: a lagziba okvetlenül át kell mennie. Nem sértheti meg őket... bár magában tudta, hogy ez gyenge érv, akár átmegy, akár nem, a falunak ugyanúgy Berzsenyi tekintetes úr marad... az igazság, hogy kedve támad ott lenni. Részt venni a multságban.

Minő ostobaság, miért is ne mehetnék át, nem vagyok én se herceg, se gróf, de ha az lennék, akkor is átmehetnék; Wesselényi is, amikor itt járt, hogy eltársalgott az emberekkel, nem is sejtették, hogy kicsoda, lett aztán nagy elcsodálkozás, mikor megtudták; persze, hogy lemegyek.

– Lemenjek, azt mondjátok, gyermekeim?

A lányka tapsikol: Ó, Méltóságos úr..!

S már kel is fel, indul velük a lagziba.

A konyhaajtóban ácsorgó, megkövülten bámuló Zsuzsannát egy pillantásra sem méltatja.

Lett volna kedvesebb, vinné magával őt is. Nagy a vigasság. Ott van Farkas fia is, nyugtázza. A többi hasonló korú gyerkőccel a tánchely mellett áll, próbálgatja a figurákat. Derék; ő is így tanult bele. Igaz, nem itt lent Somogyban, hanem fent a Kemes-Alján.

Hogy megjelenik, nagy az elcsodálkozás; mindenki őt szándékozik köszönteni, szót váltani vele, érinteni... Beszélgetés közben szemével a már fentről megsodált mént keresi, pásztázza. Hátral, a pajta mellett fedezi fel; pár legény áll mellette, sorban próbálják meglovagolni, de kudarcot vallanak vele. A ló hányja-veti magát, s ha végre

sikerül valakinek beülni a nyeregbe, két hátsó lábára ágaskodik, s hiába kapaszkodik a nyakába vagy a sörényébe, lenyekkenti a delikvenst. Azon gondolkodik: talán sosem lovagolták, vagy ha lovagolták is, csak szórén. Sokáig figyelni az állatot nem áll módjában, mert elvonják a figyelmét; arra kívánják rávenni, hogy vigye el a menyasszonykát egy fordulóra. Ránéz a fiatalasszonyra, az visszatekint rá – igen, várja, kívánja a társaságát.

A banda éppen egy verbunkosra kezd rá. Felfigyel rá; ezt a zenét nemrég Pesten hallotta Biharitól – ilyen hamar ideért?

Odalép a menyasszonyhoz, megáll, kihúzza magát. Aki eddig táncolt vele, hang nélkül eltakarodik. – Szabad egy fordulóra? – kérdi, s bár a másik is tudja, hogy nem vár választ, azt feleli: – Igen, szabad. – Derékszögben behajtja jobb alkarját, vállmagasságba emeli, és engedi, hogy a lány belekapaszkodjék.

Lassan, nagyon lassan, inkább csúsztatva, mint emelve a lábat, járni kezdik. Fejük, mellkasuk hol emelkedik kissé, hol meg süllyed. Aztán, ahogy egyre erősödik a zene, ő kilép, a másik hátrább húzódik, s egyedül illegeti, mórlikálja magát. Érdekes, azok a dupla keresztlépések, melyeket fiatalkorában a hetyei bálokon nem mert megcsinálni, mert félt, hogy összeakadnak a lábai, most gond nélkül mennek. És a comb meg csizmacsattogtatás sem fárasztja, pedig derekasakat szökell közben. A népesség kört alkot, összeczár. Ilyet se láttak eddig, s nem is fognak látni: a falu ura, nemes és nemzeti Berzsényi Dániel úr, ki eddig sosem ereszkedett közéjük, úgy ropja a táncot, hogy egy fiatal se különben.

A muzsika halkra vált, a fiatalasszony előre lép, újra belekarol, ketten lejtének. Zavartalanul válthatnak szót, senki sem meri elkérni tőle a nőt.

– Mit is mondtál? – néz a menyecske szemébe, és tesz fel neki olyan kérdést, amilyent pár perce nem mert volna feltenni: – Kapható vagy egy fordulóra?

– Akár kettőre is – feleli az, s hozzát teszi mosolyogva: – méltóságos Dani úrfi. – Itt, a sokadalomban hallhatta ez elnevezést, s megtetszhetett neki.

Sok ideje nincs studírozni a sokat ígérő válaszon, mert egy legény a mént vezeti oda hozzá kötőféken. – Megbocsásson Kegyelmes Uram, senki sem tudja megülni ezt a lovat. Zabolázhatatlan. Azt mondják, a Tekintetes Úr hírneves lovas volt fiatalkorában... – Nem fejezi be a mondatot, de mindennél többet mond az, hogy nyújtja a vezetőszárat, s vele együtt egy pálcát. A kantár az állat nyergére van akasztva.

Meg ne orrolj lányom... – szorítja meg, majd engedi el az asszonyka kezét. Abból, ahogy az visszaszorít, tudja, lesz még találkozásuk.

A pálcát visszautasítja, de a szárat átveszi, s rögtön le is kapcsolja a lóról. – Menjenek arrébb, emberek; egy kis levegőt! – kéri, s azonnal hozzá is teszi: – Víz hozzatok! Teli vödörrel –, s a nyereghez lép. Megnézi az izzasztót; sejtette, meg van gyűrődve. Megigazítja, s egyben a nyereghevederen is húz egyet. A kengyel beállítása nagyjából megfelelő.

A mén, hogy nincsenek már a közelében, lehajtja a fejét, iszik. Pillanatok alatt kiürül a teli vödör. – Víz még! – parancsolja. A fáklyák fényében a ló aranyként tündököl. Míg meghozzák, mellette áll, az állat simogatja. – A második vödör jó felét

is kiissza. Kiemeli a fejét, de azért lenn tartja, nem meri ráemelni a tekintetét. Tudja, érzi, hogy olyan személy áll mellette, akit uraként kell elfogadnia. Ő sem terheli a lovat azzal, hogy egyenesen ránéz. Oldalról, lopva szemrevételezi. Széles homlokú, kicsi és száraz fej, enyhén domború orrhát, erőteljes rágóizmok, s ami még többet elárul: tüzes szem, száraz csánk, acélos izmok... mindig ilyen paripára vágott. A feketével szíjalt hát, meg a lábak elmosódott zebra keresztcsíkjai is megnyerik tetszését. Árpád apánk kelhetett át ennek az aranyszőrű paripának valamelyik ük-ük-ükapjával a Vereckei hágón. Hozzáértő látja rajta, hogy nagy természet lakozik benne.

Finoman megérinti az állat, toroktáját – no, no, no – dörmögi –, ugyan már... ugyan már... s egy mozdulattal, mint annakidején a heteyi réten, a nyeregben terem. Könnyed, magától jövő a mozdulat.

Aki így felpattan a paripára? – miként lehetne az kövér? Amilyennek Kazinczy vélte mellképe metszetét látva? A téli, bélelt mentéje lehetett csalóka, amiben a kép készítésekor volt; – mellben éppen egy arasszal vagyok vastagabb, mint hasban –, méltatlankodik magában. Ha nem olyan girhes, hipochondriás alak mondaná – ő is ítélhet képmásról meg elmondásból, nemde? –, akinek Szemere Paliék festették le, s akik a valóságnál biztosan fényesebbre suvickolták a képét, tán figyelmezne a levelére. Életében nem ült lovon, pláne nem ilyen táltoson; mit ér annak a véleménye!

Bent az udvarban nem meri kipróbálni a lovat, még eltapos valakit. Kiléptet az utcára, itt is bámészkodnak jó páran befelé, s bármennyire is szeretné már vágta ugratni, lépésben megy le vele a holdfényben világító marcali kövesútig.

Legnagyobb meglepetésére a mén nem lefelé, hanem ellenkező irányba, Boglár felé fordul.

Boglár?

Hiszen az már a Balaton, s ha Balaton, akkor a másik oldalon Kővágóörs már csak egy köpés. Onnan meg Tapolca...?

Erre vágott, már ki tudja, mióta! Hogy egyszer nekivágjon. Csak nem merte megfogalmazni, kimondani magának. A paripa döntött helyette. *Carpe diem!* Jól mondotta Horác: szakaszd le napodnak gyümölcsét! Holnappal ne törődj, míg lehet, élj s örülj... E napnak ez legyen gyümölcse: fel Emmikéhez, Tapolcára!

Az állat – noszogatni sem kell – vágta ugrik, s nekiindul. A jármódokat változtatva két, de a legrosszabb esetben is három óra alatt Boglára ér. Lapos ívű, fű alatti a mozgása, ugyanakkor lendületes és teret nyerő.

Nemrég volt telihold, az útszéli fasor sötét, jól látszó szegélyt ad az útnak. Repül az idő, *occulte falitque volatilis aetas*, hamarosan a Lengyel-tóti fahídnál találja magát. Lemegy a híd előtt kiszélesedő vízhez, hogy megitassa a lovat, de az állat visszahőköl. Inkább hallja, mint látja a riadalom okát. Odább, a vízparton pár elvadult eb bandázik, egy hatalmas szelindek is van köztük. Úgy el vannak egymással foglalva, hogy észre sem veszik őt. Vagy ha észre is veszik, nem törődnek vele. Az éjszaka az övék, gondolhatják. Szerencsére nála van a karikás ostora, odacsap nekik. A csattanásra végre elugranak, lemehet itatni. Arra gondol, mit tett volna Kölcsey a helyében. Ijedtében lefordult volna a nyeregből. Ha mégsem, csak azért, mert neki sem mert volna

indulni éjjel. Huszt romvárának bús düledékei? Lebegő rémalak még hozzá? Talpig szarta volna a gatyáját nem egy rémalaktól – egy egértől is! Hogy volt pofája ilyen papírra vetni? Szájhós! Puhapucás!

Már éjfél előtt Bogláron van. Elüget a hegy mellett, le a kikötői mólóhoz; ott lakik Kukucska Mihály révész, a család régi jó embere. Húshagyó vasárnapra, pünkösdfelező szerdára meg karácsonyra mindig ő szállítja a halat. Felzörgeti, azt mondja neki, hogy Édesatyja igen rossz állapotban van, azért e nagy sietség. Szerencsére nála van a marcali zsidótól a sertésekért kapott pénz, abból fizet. Kukucska egy forint ötven krajcárt kér. Nem sok, különösen hogy éjfélkor ugrasztja fel. Megfordul a fejében, hogy kettőt ad neki, de aztán meggondolja magát; másfél sem kevés. A révész a fiát is hozza, ketten hamarabb átröpítik a tekintetes urat.

Este még fúj egy kis szellő, de Boreasz éjszakai nyugovóra tért – a tó vize tükörsima. A révész a kisebbik hajóját oldja el, de az is hat személyes, s bár apa és fia neki veselkednek, nem haladnak az általa elvárt iramban. Türelmetlen; most, hogy a cél elérhető közelségbe került, mihamarabb ott szeretne lenni. A gyerek láthatóan kisebb erejű apjauránál. Helyet cserél a fiúval – nekibuzdulásában most meg ő téríti ki egyenes futásából a hajót. Visszavesz, s mivel ettől kezdve a ritmus tartására figyel csak, meglepődik, hogy már át is értek.

Kukucska bezörget a fülöpi Charon ajtaján, kihívja, sugdos neki s közben reá mutogat – megbízik benne, szervezze ő a további fuvart, nincs kedve egy vadidegenrel hosszas magyarázkodásba bocsátkozni. Különb is, rosszarcú a fickó, lapos orrú, pisla tekintetű; furcsa módon a Takács ivadékokra hajaz. S ez nem hátraslovat biztosít neki, hanem egy bricskát, amit ő maga hajt. – Kényelmesebb így, Méltóságos uram –, alázatoskodik.

S már a Kővágó-Örs felé vezető úton haladnak. A kocsissá vedlett révész kérdezősködne, faggatózna, de meg kell elégednie annyival, hogy megmondhatja, Kis János Nagytiszteletű úr után ki tölti most be a lelkészi tisztet a községben. Az illető fiatal ember, a lelkészlak pedig közvetlenül a templom mellett található.

– Vigyen oda hozzá!

A lelkész készséges; igen, igen... elődjétől, Kis János Nagytiszteletű úrtól sokat hallott már Berzsenyi Tekintetes úrról, sőt, már költeménykéit is volt szerencséje olvasni. A saját lovát nyergelteti fel, azt kéri, ha célhoz ért, adja le az ottani lelkészi lakban, érte küldet majd. – Lehet, hogy magam jövök vissza vele – feleli erre ő, mire a másik: – Szeretettel várom, remélem, elfogadja majd ebéd-, vagy estebéd meghívásomat.

Tart tőle, hogyha másodszer is nyeregbe ül, sajogni fog az ülepe, de sem fájdalmat, sem fáradságot nem érez. Ez a ló is érzi, hogy értő ember lovagolja. Már a Csobánc alatt jár, mikor hang csattan: – Megállj, ott, ahol vagy!

Fáklya lobban fel, egy zsandár lép elő vele a sötétből. Egy másik kíséri, de hallja, hogy a bokrok takarásában még többen is rejtőzködnek. A fáklyát fel-le mozgatva jól megvizsgálják, aztán a második alak megkérdi: – Aztán mi járatban van az úr ilyen éji órán? – A világítóeszközt tartó meg azt kérdezi: – S kit tisztelhetünk az úrban?

A sötétből jön a nemvárt válasz: – A Tekintetes Berzsenyi úr, nemde?

– Az lennék – feleli ő. Nem látja a nevét kimondót, a hangja után sem tudja azonosítani; talán még abból az időből ismerik, amikor sokat lejárt ide a Kemenes-Aljáról. Szerették őt, jóban volt mindenkivel, azt hitték, el fogja venni a patikus lányát. Csak aztán a gyors frigy Zsuzskával, egyesíteni a földeket... a hozomány eltűnt, az ara sajnós maradt...

– Útközben vagyok, Atyámat vizitálom meg Sömlyénben, hol lakik.

Szerencsére nem kérdezik meg tőle, miért ilyen sürgős az útja, nekik is csak azt mondaná, mit a révésznek felelt: Édesatyja beteg, őt kell meglátogatni. Ahogy már akkor is, mikor először mondta ezt, szégyellte magát a hazugságért, amiben szegény jó atyját is belekeverte, most is, holott a betegséggel elő sem kellett rukkolnia... most is röstelkedik. És nemcsak a szükségés füllentés miatt. Rosszérzés keríti hatalmába. Mi van, ha tényleg nincsen jó állapotban? Ha az állandó lábfájása odáig fajult, hogy már mankóval sem bír lábra állni? Előbb-utóbb le kell vágni egyik lábát? Vagy mindkettőt? Látott már ilyet. S ezt, tapintatból, hogy ő, szeretett fia ne egye magát miatta, meg sem írja a leveleiben. Nemcsak hablatyolni kéne róla, hanem valóban meg kéne vizitálnia. Lehet, hogy miután Tapolcán bevégezte a dolgát, valóban nekiindul, fel Sömlyénbe, az apai házhoz. Ami neki szülő- és nevelkedő háza is egyben... igen, módját ejti, hogy odamenjen. Kér, vagy kibérel valakitől egy csészát; Emmi biztosan segíteni tud neki ebben.

Hogy meg fog lepődni Atyjaura, hogy a fia ilyen derekas útra vállalkozott! Hátha még beszámol neki a gazdálkodásáról! A számoknak csak hinnie kell! Hogy mennyi ártányt nevelt, mennyi búzája, gyümölcse termett, hány hektó bora lett! Hogy milyen mintagazda vált belőle! S azt is értékeli talán, hogy fiát nemrég Kaposvárrott a Nagy Palotában báró Prónay ünnepélyesen vendégül látta, és ott mágnások és főemberek jelenlétében, mint legelső magyar poétát dicséretekkel borította el.

Ráadásul Kazinczy nemsokára egy olyan könyvet ereszt ki, mely Kisen és Virágon kívül neki is dedikálva van. Ebben a könyvben olyan episztola is található, mely csak őhozzá szól, és őt érdem felett magasztalja. Pesten létekor a legtudósabb emberek társaságában forgott; egyenes az útja az akadémiai tagság felé.

S fel ne üljön ama hírnek, magyarazza Atyjaurának gondolatban, mely szerint új apát választott magának Kazinczy Ferenc személyében – Pesten ilyen szóbeszéd járja – hiszen ő Apja Urát mindenkinél előbbre tartja, s mindenek felett való kitüntetésnek érzi, hogy atyai szeretetében leledzhet.

A zsandárok zökkentik ki álmodozásából. Figyelmeztetik: vigyázzon, a híres betyár, Szilvágyi Jancsi és bandája a környéken kószál, áldozatra lesnek. Már több kereskedőt kiraboltak, egy házaspárt meg is öltek. Azért állnak ők itt most lesben, hogy törbe csalják őket.

– Egy óra járás már csak Tapolca – feleli erre –, nem hinném, hogy a város alá bemerészkednének.

– Tessék csak azért vigyázni – mondják neki, s megkérdik: – Ne óhajtja, hogy ketten kíséretül szegődjünk a Tekintetes úrnak?

– Köszönöm, nem óhajtanám – feleli.

S hogy fegyvere van-e? kérdik.

Megtapogatja a mentéje alatt, a derekába rejtett duplacsövű tercerol pisztolyát – Igen, van.

Búcsút mond, nekiindul.

Lassan, alig észlelhetően dereng már, mikor feltűnnek Tapolca házai. S ekkor kipattan elé az útra két lovas. Az egyik karabélyt tart a karján.

A betyárok, akikről a zsandár beszélt! A hírneves lator, Szilvágyi emberei. Az is lehet, hogy ő maga az egyik.

Annak, aki a fegyvert fogja rá, ismerős, rossz érzést keltő a fizimiskája. A szemöldök nélküli vigyori holdvilágfej. Ez is, akár a Takács Ferenc. Vagy ő maga személyesen?

Sokat tépelődni ezen nincs ideje, előkapja utazó-pisztolyát, és közvetlen közlelől mellbe lövi támadóját. S alighogy elhúzza a ravaszt, lova vékonyába vágja sarkantyúját; a cél, hogy míg a házak közé be nem jut, utol ne érhessek – ott már nem merik követni.

Vágtat, merően előre tekint, nehogy felbukjon egy akadályon... a háta mögöl hangzó patadobogásból tudja, hogy üldözik, egymásután két lövés is elcsattan, de egyik sem találja el... végre benn van a városban, a házak között. Az üzöket már nem hallja, s ahogy visszafordul, nem is látja őket. Ezt megúsza. Vajh mi lett a betyárral, kire rásütötte fegyverét? Azt még látta, hogy lefordul lováról – megölte, meghalt, kétségtelen. Betyársors. Aki útonállásra, fosztogatásra adja a fejét, számolnia kell ezzel.

A cigánysoron lovagol befelé. Cigánysor? Akkor valahol itt kell laknia Simeonak. Támad egy ötlete. Felkölti, magával viszi, s úgy, mint nem egyszer régen, a kedvenc nótájával ébreszti Emmikét. Egy cigányasszony guggol az egyik putri előtt, a szükségét végzi. Megkérdi tőle, hol lakik a primás, az megmondja, odamegy, csattint az ostorával. Fiatalember jön elő, lajbiban, csizmában – csak nem így aludt? Kérdi tőle, hol az öreg? Meghalt, mondja az; ő a fia. Ő vette át a bandában a helyét. – No mindegy – feleli ő –, nyugodjon békében, hívd a többieket, muzsikálunk!

Így vonulnak be a városba, egészen a tó partjára, ahol a patikárius háza áll; elől ő, lóháton, utána meg, lábukat szedve, a banda elérhető tagjai. Primás, kontrás, bőgős. Elhelyezkednek a ház előtt, int, rákezdek. Halkan, érzéssel dalol.

– Szürke csikóm, nyereg rajta, galambomhoz megyek rajta...

Alszik a város, a házban sincs mozgás.

– Nyisd ki babám a kapudat, hadd kötöm be a lovamat...

Megáll, fülel, semmi.

– Adj paripámnak ablakot, nekem pedig egy pár csókot...

Bentről női hang sikkant: – Jaj, Dani úr?!

– Én volnék... – s folytatja: – Abrak kell a paripának, csók szeretőd ajakának...

Valaki bentről az ablakot nyitja, s a spaletta akasztójával bajmóldók, ugyanakkor egy férfihang csattan föl:

– Was ist los? – Aztán: – Du, verdammter Schweinhund!

Egyszerre nyílik az ablak spalettája, meg a ház bejárati kapuja. Előbbin Emmi – semmit sem változott, ugyanolyan dévaj és ingerlő, mint régen – hajol ki, s nyújtja ölélsre karjait, a kapun viszont egy hórihorgas alak ront ki hálóköntösben, „Himmeldonnerwetter”-t kiált – a nyomorult sváb! – s nekitámad. Már meg sem lepődik; ennek is Takács-féle ábrázata van. A támadást könnyedén elhárítja – nyilvánvalóan a férj az attakírozó, akihez Emma időközben nőül mehetett –, előbb bal, aztán jobb kézzel állon üti a fickót, aki elterül... csak hogy a vele kiosonó szolgára nem figyelmez, s az egy furkósbottal homlokon vágja.

Elsötétül előtte a világ, a földön ébred.

Körülnéz, halványan dereng.

Megpróbál feltápászkodni, de kába, szédeleg. Végre sikerül a padba kapaszkodva felállnia.

Álmában mozgolódhatott, lecsúszott az asztalról, s estében beverte fejét a pad szélében.

Odanyúl, tapogatja; fáj, de nem vérzik.

Miket össze nem álmódott!

Még hogy el innen? Fel Emmihez Tapolcára? Onnan meg a szülőföldjére, a Kemenes-Aljára?

Ugyan már!

Itt rohad meg Niklán, a somogyi sötétség kellős közepén, magára hagyatva, társak nélkül. Egyedül van, nemcsak itt Niklában, hanem egész Somogyországban. Sertéseknek szór gyöngyöt, kolonccal hátán tempózik a Mnemoszüné habjaiban.

Emmi, ha él is, már másé, másnak duruzsol, esténként másnak az ölébe telepedik.

Az asztalon a saját verse mellett idegen papír; egy boríték. Felveszi, megnézi: a címzés: Berzsenyi Dániel koszorús költő saját kezeihez, Niklán. S a feladó rajta: Helmeczi Mihály.

Míg az asztalra dőlve álmódott, hozta fel és rakta a feje mellé Samu. Nem akarta felkelteni.

Megjött hát a várva várt levél verseinek kötetben való megjelenéséről!

Izgatottan bontja fel, átfutja, aztán maga elé ereszti.

Nem, ez nem lehet igaz, ilyen nincsen!

Elolvassa újra, most már figyelmesebben.

Az hagyján, hogy ez a nyomorult kis akarnok a visszajavítások közül szinte semmit nem fogadott el; a tarlott nála továbbra is tarlott, önhatalmúlag beszúrt nem-szeretem, oda nem illő szavakat... egy következő kiadásban ezek esetleg javíthatók. Hanem ahelyett, hogy maga járt volna utána a kiadásnak, megvárta, sőt, szorgalmazta, hogy a könyv adományokból, mégpedig pesti növendék papok összesen hét-száz-negyven forintra rúgó adományából valósuljon meg.

Lesül a bőr a képéről!

Nem szorul ő koldusbotra, Helmeczi ezen közbenjárására meg különösen nem! Ha sejtí, hogy ez történik, megfinanszírozza ő maga!

S az irodalmi uracsok ott fenn Pesten, meg a kevély öreg Széphalmon, ki marionettfigurákként táncoltatja a társaságot, ők is mind szarnak reá. Nekik is közömbös volt a megjelenés ügye, azért csúszott ennyire. A barátjának hazudják magukat, de csak arra kell nekik, hogy fényeskedjenek, emelkedjenek általa. A költeményeit idézik, de őt magát lenézik, bugris parasztnak tartják. Ha felkerülne Pestre, ellenfelük lenne, maradjon tehát lent Somogyban, olyan távoli ismerős legyen, akivel dicsekedni ugyan lehet, de nem kell közlelől szagolni a bűzét.

De ami igaz, az igaz; ő sincs oda értük. Csókkal búcsúzkodni, szájszókkal? Férfiak egymástól? Mint a majmok, simogatni, apolgatni egymást? Ez Kölcsey meg Vitkovics stílje, nem az övé. Akkor már, ha társalkodni akar, a niklai kádármesterrel, kőfaragóval és kocsikészítővel társalkodik, vagy pedig Marcaliban a tiszteletessel, a zsidó kupeccel. Nem olyan fényesek, mint amazok, de legalább egyenes, őszinte lelkek. Életükben nem olvastak verset, van, ki olvasni se nagyon tud, de inkább itt köztük tölti az idejét, mint azon személyek között, fenn. Ott társas találkozásokra, kellemkedésekre menne el az ideje, itt, ha napközben sok is a dolga, naplemente után senki sem zavarja, senki sem duruzsol a fülébe álokosságokat.

Hajnalodik, a nap félkorongja – mintha kíváncsiskodva éppen csak a látóhatár vonala fölé akarná emelni a fejét – aransárga fénnel vonja be a világot. Tündéri látvány, de ő most nem ilyenre vágyik. Indulat feszíti.

Feláll, nyújtózkodik, aztán hirtelen elhatározással lefelé indul.

Belép a házba, átmeqy a hálósobába. Az ablaktáblák résein némi világosság szűródik át. Zsuzsanna hason fekve alszik, nem ébred fel a belépésére. Lerántja róla a paplant, s rögtön lehajol hozzá, kétoldalt megmarkolja a derekát, s egy rántással keresztbe fordítja az ágyon. Az asszony rémületen riad, tudja, mi következik. – Fel! – parancsol rá, s nyomatékul a fenekére vág.

Zsuzska nem mer ellenkezni; az emberéből ilyenkor dúvad válik. Engedelmesen négykézlábra emelkedik, a fenekét kitolja. – Az ajtót! – kéri a férfit; csukja be a gyerekek szobájába nyíló ajtót. Odalép, gyorsan behúzza, majd visszameqy hozzá, felhajtja, s a nyakába dobja a slafrokját, magához rántja, és a csípőjénél tartva irgalmatlanul megfarkalja. A fejét közben oldalra mereszti, nem állhatja a felszálló illatokat. A másik nyüszít, jajgat. Megint rácsap; – Halkabban te, hé!

Hamar végez, horkant, egy pillanatig kívár, aztán elengedi a nőt. Az oldalra huppan, összehúzódva, kezeit a lába közé szorítva szótlanul bámul fel rá. Nyüszítése lassan lihegésbe meqy át.

Amire nem számított, gyengéd érzés keríti hatalmába. Végigsimítja a vállát, megállapodik a mellénél, azt is megsimogatja, aztán kifelé indul.

– Csináld csak nyugodtan, itt hagylak – mondja.

De még visszalép. Kinyitott mentéjének belső zsebéből előszedi az ártányokért kapott pénzt, s az ágyra dobja. – Itt van! – szól. – Meggondoltam. Beszélj Anna nénémnel, mégis megvesszük a szőlőt a gombai birtok mellett. Hozzácsapjuk a mienkéhez.

Az asszony nyúl a rolniba gyűrt bankóköteget, a matrac alá dugja.

– Mégsem Hetyén?

– Mégsem. Örölsz neki? – kérdi tőle.

Az nem felel, kinyúl, megfogja a kezét, magához húzza és megcsókolja. – Jól van na, nem kell ez – szabadkozik, s kimegy a házból.

Már teljesen világos van, a nap, mint egy elszabadult, a jegenyék tetején egyensúlyozó tűzgömb, egészalakos árnyékot vet a ház rózsaszín falára. Nincs kedve lefeküdni, visszaindul a diófa alá.

Leül, lenéz, báméskodik. Csend van még a faluban, csak a verebek zsvajoznak valamelyik közeli pajtánál.

Átellenben is teljes a nyugalom, pár lakodalmazó a ház gádoorában talált nyughelyet magának. A lovat keresi tekintete, bár tudja, hogy hiába, az már régóta az istállóban piheni ki a tegnapi nap megpróbáltatásait. Szénát ropogtat a többi falusi táltos között. Soha nem kerül rá nyereg, egész életében fát, terményt meg trágyát fog fuvarozni.

Szép ez a falu. Nem csak most – télen is az, állapítja meg. Barátságos. Erdők, tavak, láprétek karéjában megbúvó, összeszoruló, egymásnak védelmet adó házak. A portáját még az ősszel rendbe kell hozatni, nagyon meg van ereszkedve a konyha mestergerendája. A kispapok szépen rápirítottak azzal, hogy összeadták a pénzt a verseskönyvére – úgy is fel lehet fogni: a nemzet látta szükségesnek nagyüzű költeményeinek széleskörű ismertetését.

Szép gondolat, ámde – magának bevallhatja, másnak úgysem fogja – garasoskodó volt, az az igazság. Sajnálta a pénzt a kiadásra, azt várta, hogy – ha már úgy odavannak érte – ha nem is a seminaristák, más, mások áldozzanak rá. Növendékmárhákra idén ennek a többszörösét fizette ki.

A gazdálkodói paraszti fukarságtól, lám, nem tud szabadulni. Hiába suhan tündérszárnyakon Kalliopé, Polühumnia trappolva élétolakszik.

Itt fogja leélni az életét, soha nem kerül el innen. Marad, aki most is: somogyi gazdaember. Nem Kemenes-alji – somogyi! Nem olyan nagy baj. Ha eddig figyelmezték a szavára, tán eztán is fognak.

Mit is írt Kazinczy? Ne kökényszeme legyen Lollinak, kit névként is ő javasolt, hanem barna szemöldöke? „Lollim barna szemöldöke”... Fennhangon skandálva a mértéket megfontolás alá vonja a kérdést.

– Sem béhúnyt szememet fel nem ígézheti, Lollim barna szemöldöke...

Kinyitja a füzetet, amibe eddig a vers változatait jegyezte fel. Új, tiszta lapot kezd. Befejezi most már végre. Befejezi, beviszi Marcaliba, útnak indítja, és megírja, hogy punktum, ezen már ne essék változás. Lehajol, írni kezdi:

## A közelítő tél

Hervad már ligetünk, s díszei hullanak,  
Tarlott bokra közt sárga levél zörög.  
Nincs rózsás labyrinthe, s balzsamos illatok  
Közt nem lengedez a Zephyr.

Nincs már symphonia, s zöld lugasok között  
Nem bűg gerlice, és a füzes ernyein  
A csermely violás völgye nem illatoz,  
S tükrét durva csalét fedi.

A hegy boltozatin néha homály borong.  
Bíbor thyrusain nem mosolyog gerezd.  
Itt nemrég az öröm víg dala harsogott:  
S most minden szomorú s kiholt.

Oh, a szárnyas idő hirtelen elrepül,  
S minden míve tűnő szárnya körül lebeg!  
Minden csak jelenés, minden az ég alatt  
Mint a kis nefelejcs, enyész.

Lassanként koszorúm bimbaja elvirít,  
Itt hágy szép tavaszom: még alig ízleli  
Nektárját ajakam, még alig illetem  
Egy-két zsenge virágait.

Itt hágy, s vissza se tér majd gyönyörű korom.  
Nem hozhatja fel azt több kikelet soha!  
Sem békányt szememet fel nem ígézheti  
Lollim barna szemöldöke!

*Az elbeszélés elején a Bálint-Háry képzőművész-páros által létrehozott kemenesalji met-szetről ejtettem lelkes szavakat.*

*Csakhogy nekem Bakonypölöske-ről visszapillantva nem az a látkép tárult szemeim elé, amelyet Bálint Benedek annakidején látott és lerajzolt. Nem; mert a Ság-hegy ma már nem olyan, mint százhusz éve volt. Mivel vulkáni tanúhegy (ötmillió éve vulkáni kitörés hozta létre), tetejét bazalt-kupola fedi. Azaz fedte 1911-ig, amikor is elkezdtek az útburkolatként kiválóan hasznosítható bazaltréteget letermelni róla. 1957-ig mintegy 17 millió tonna bazaltkővet hordtak el innen – ez kábé egymillió megrakott vasúti tehervagont jelent.*

*Az egykor sima, plató-tetejű hegyet ma egy hatalmas harapásnyom ékteleníti el. Ez már régen nem az a Ság hegy, amely mellett Berzsényi élt, s melyről élete második felében Niklán álmodozhatott.*

*Messze setétedik már a Ság teteje,  
Ezentúl elrejtí a Bakony erdeje,  
Szülőföldem, képedet:  
Megállok még egyszer, s reád visszanezdek.  
Ti kékellő halmok! gyönyörű vidékek!*

### **Bucsuzás Kemenes-aljától**

*Okozott-e a lelkemben élő Ság hegy – Berzsényi Dániel szimbiotikus kettősben ez a változás valamiféle csorbulatot?*

*Nem okozott.*

*Nem okozott, mert Berzsényi életében is látok hasonló, az előbbire tökéletesen ráíró melő momentumot.*

*Az ország kifinomult literátoraihoz képest vidéki, faragatlan és modortalan, (mai szóhasználattal:) macsó Berzsényit költőtársai nemcsak furcsának tartották, hanem bizonyos fokig le is nézték. A költeményeit elfogadták, őt magát nem. Leginkább a – nem alaptalanul – nagybíró Kölcsey Ferenc. Ne óvatoskodjunk, ne udvariaskodjunk, valljuk be bátran: a túlzásba vitt hetero-erotikussággal semmiképpen sem vádolható Kölcseynek a Berzsényi költészetéről írott, 1817-ben közzétett, őt idejétmúltnak, dilettánsnak minősítő recenziója inkább személyes ellenszenvben, nem pedig irodalomkritikai szempontokon alapult. Ezzel – mivel az irodalom felső berkeiben mozgó és hatást gyakorló figurája volt – mély sebet ejtett költőnkön. (Ez is volt a célja.)*

*Hiába látta be aztán, hogy tévedett, Berzsényit a ledorongolás mélyen érintette és elhallgatott. Véget ért, kicsorbult költői heve.*

*Akárcsak a Ság hegy bazaltkúpja.*